

M.A. Sem.-2 Examination

411

Sanskrit (EA)

May-2025

Time : 2-30 Hours]

[Max. Marks : 70

પ્રશ્ન-1 કોઈ પણ બે શ્લોક સાનુવાદ સમજાવો.

(14)

1. તપઃ પરં કૃતયુગે ત્રેતાયાં જ્ઞાનમુચ્યતે।
દ્વાપરે યજ્ઞમેવાહુર્દાનમેકં કલૌ યુગે ॥
2. શ્રુતિસ્મૃત્યુદિતં ધર્મમનુતિષ્ઠન્ હિ માનવઃ ।
ઇહ કીર્તિમવાપ્રોતિ પ્રેત્ય ચાનુત્તમં સુખમ્ ॥
3. યદા સ દેવો જાગર્તિં તદેદં ચેષ્ટતે જગત્ ।
યદા સ્વપિત્તિ શાન્તાત્મા તદા સર્વં નિમિલતિ ॥
4. અર્થકામેષ્વસક્તાનાં ધર્મજ્ઞાનં વિધીયતે।
ધર્મ જિજ્ઞાસમાનાનાં પ્રમાણં પરમં શ્રુતિઃ ॥

પ્રશ્ન-2 કોઈ પણ બે શ્લોક સાનુવાદ સમજાવો.

(14)

1. આ સમુદ્રાત્ તુ વૈ પૂર્વાદાસમુદ્રાઙ્ચ પશ્ચિમાત્ ।
તયોરેવાન્તરં ગિર્યોરાચાર્યાવર્તં વિદુર્બુધાઃ ॥
2. વેદઃ સ્મૃતિઃ સદાચારઃ સ્વસ્ય ચ પ્રિયમાત્મનઃ ।
એતન્નતુર્વિધં પ્રાહુઃ સાક્ષાત્ ધર્મસ્ય લક્ષણમ્ ॥
3. લોકાનાં તુ વિવૃદ્ધ્યર્થં મુખબાહૂરુપાદતઃ ।
બ્રાહ્મણં ક્ષત્રિયં વૈશ્યં શૂદ્રં ચ નિરવર્તયત્ ॥
4. અધ્યાપનમધ્યયનં યજનં યાજનં તથા।
દાનં પ્રતિગ્રહં ચૈવ બ્રાહ્મણાનામકલ્પયત્ ॥

પ્રશ્ન- 3

1. મનુસ્મૃતિ પ્રથમ અધ્યાય અનુસાર સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિનું વર્ણન કરો.

(14)

અથવા

2. મનુસ્મૃતિના પ્રથમ અધ્યાયનો સાર લખો.

પ્રશ્ન-4

1. મનુસ્મૃતિ અનુસાર સોળ સંસ્કાર સમજાવો.

(14)

અથવા

2. ધર્મશાસ્ત્રનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ સમજાવો.

પ્રશ્ન-5 એક વાક્ય માં ઉત્તર આપો. (કોઈ પણ સાત)

(14)

1. મનુસ્મૃતિમાં સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કોણે કરી છે?
2. વર્ણો કેટલા છે?
3. સતયુગમાં ધર્મ કેટલા ચરણથી યુક્ત હોય છે ?
4. દાન કયા યુગમાં શ્રેષ્ઠ કર્મ કહેવાયું છે?
5. મનુસ્મૃતિમાં કેટલા યુગો દર્શાવ્યા છે અને કયા કયા?
6. ધર્મનું મૂળ શું છે?
7. પ્રથમ અધ્યાયમાં કોની ઉત્પત્તિ વર્ણવી છે?
8. પિતૃઓનો એક દિવસ કયારે થાય છે?
9. બે અયન કયા કયા છે?
10. મનુસ્મૃતિનાં સૌ પ્રથમ વક્તા કોણ છે?

(P.T.O)

M.A. Sem.-2 Examination

411

Sanskrit (EB)

May-2025

Time : 2-30 Hours]

[Max. Marks : 70

પ્રશ્ન 01 નીચેના ગમે તે બે ગદ્ય સમજાવો.

(14)

1. તુશબ્દ આશંકામપનુદતિ । ન ખલુ મૃદબ્રવીદિત્યેવંજાતીયકયા શ્રુત્યા ભૂતેન્દ્રિયાણાં ચેતનત્વમાશંકનીયમ્ । યતોઽભિમાનિવ્યપદેશ ઇષઃ । મૃદાદ્યભિમાનિન્યો વાગાદ્યભિમાનિન્યશ્ચ ચેતના દેવતા વદનસંવદનાદિષુ ચેતનોચિતેષુ વ્યવહારેષુ વ્યપાદિશ્યન્તે ન ભૂતેન્દ્રિયામાત્રમ્ । કસ્માત્ ? વિશેષાનુગતિભ્યામ્ । વિશેષો હિ ભોક્તૃણાં ભૂતેન્દ્રિયાણાં ચ ચેતનાચેતનપ્રવિભાગલક્ષણઃ પ્રાગભિહિતઃ । સર્વચેતનતાયાં ચાસૌ નોપપદ્યેત । અપિ ચ કૌષીતકિનઃ પ્રાણસંવાદે કરણમાત્રાશંકાવિનિવૃત્તયે- ઽધિષ્ઠાત્ચેતનપરિગ્રહાય દેવતાશબ્દેન વિશિષન્તિ- 'ઈષા હ વૈ દેવતા અહંશ્રેયસે વિવદમાનાઃ' ઇતિ । 'તાં વા ઇતાઃ સર્વા દેવતાઃ પ્રાણે નિઃશ્રેયસં વિદિત્વા' (૨/૧૪) ઇતિ ચ ।
2. ઇતિ ચેત્ કશ્ચિદ્વ્યોદયેતં પ્રતિબ્રૂયાત્-સ્વાલ્લોકવદિતિ । ઉપપદ્યત ઇવાયમસ્મત્પક્ષેપિ વિભાગઃ એવં લોકે દૃષ્ટવાત્ । તથાહિ - સમુદ્રાદુદકાત્મનો- ઽનન્યત્વેઽપિ તદ્વિકારાણાં ફેનવીચીતરઙ્ગબુદ્બુદાદીનામિતરેતરવિભાગઃ ઇતરેતરસંશ્લેષાદિલક્ષણશ્ચ વ્યવહાર ઉપલભ્યતે । ન ચ સમુદ્રાદુદકાત્મનોઽનન્યત્વેઽપિ તદ્વિકારાણાં ફેનતરઙ્ગાદીનામિતરેતરઆવાપત્તિર્ભવતિ, ન ચ તેષામિતરેતરઆવાનાપતાવપિ સમુદ્રાત્મનોઽનન્યત્વં ભવતિ, એવમિહાપિ । ન ચ ભોક્તૃભોગ્યયો-રિતરેતરઆવાપત્તિઃ, ન ચ પરસ્માદ્બ્રહ્મણોઽનન્યત્વં અવિષ્યતિ । યદ્યપિ ભોક્તા ન બ્રહ્મણો વિકારઃ 'તત્સૃષ્ટ્વા તદેવાનુપ્રાવિશત્' (તૈ૦ ૨/૬) ઇતિ ।
3. શ્રુતિરપિ 'શ્રોતવ્યો મન્તવ્યઃ' ઇતિ શ્રવણવ્યતિરેકેણ મનનં વિદધતી તર્કમપ્યત્રાદર્તવ્યં દર્શયતિ । અતસ્તર્કનિમિતઃ પુનરાક્ષેપઃ ક્રિયતે 'ન વિલક્ષણત્વાદસ્ય' ઇતિ । યદુક્તં - ચેતનં બ્રહ્મ જગતઃ કારણં પ્રકૃતિઃ ઇતિ । તન્નોપપદ્યતે । કસ્માત્ ? વિલક્ષણત્વાદસ્ય વિકારસ્ય પ્રકૃત્યાઃ । ઇદં હિ બ્રહ્મકાર્યત્વેનાભિપ્રેયમાણં જગત્ બ્રહ્મવિલક્ષણમચેતનમશુદ્ધં ચ દૃશ્યતે । બ્રહ્મ ચ જગદ્વિલક્ષણં ચેતનં શુદ્ધં ચ શ્રૂયતે । ન ચ વિલક્ષણત્વે પ્રકૃતિવિકારભાવો દૃષ્ટઃ । ન હિ રુચકાદયો વિકારા મૃત્પ્રકૃતિકા અવન્તિ શરાવાદયો વા સુવર્ણપ્રકૃતિકાઃ ।
4. 'અન્યથા પુનર્બ્રહ્મકારણવાદસ્તર્કબલેનૈવાક્ષિપ્યતે । યદ્યપિ શ્રુતિઃ પ્રમાણં સ્વવિષયે ભવતિ, તથાપિ પ્રમાણાન્તરેણ વિષયાપહારેઽન્યપરા અવિતુમર્હતિ, યથા મન્ત્રાર્થવાદૌ । તર્કોઽપિ હિ સ્વવિષયાદન્યત્રાપ્રતિષ્ઠિતઃ સ્યાત્ યથા ધર્માધર્મયોઃ । કિમતો યદ્યેવમ્ ? અત ઇદમયુક્તં યત્પ્રમાણાન્તરપ્રસિદ્ધાર્થબાધનં શ્રુતેઃ । કથં પુનઃ પ્રમાણાન્તરપ્રસિદ્ધોઽર્થઃ શ્રુત્યા બાધ્યત ઇતિ ?

પ્રશ્ન 02 સૂત્રો સમજાવો. (ગમે તે બે)

(14)

1. ન તુ દૃષ્ટાન્તઆવાત્ ॥
2. દૃશ્યતે તુ ॥
3. એતેન યોગઃ પ્રત્યુક્તઃ ॥
4. તદનન્યત્વમારમ્ભણશબ્દાદિભ્યઃ ॥

પ્રશ્ન 03 શંકરાચાર્યેના તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતોને સવિસ્તાર આલેખો.

(14)

અથવા

વિલક્ષણત્વાધિકરણ'ની વિસ્તૃત સમીક્ષા તમારા શબ્દોમાં કરો.

પ્રશ્ન 04 નોંધ લખો (ગમે તે બે)

(14)

1. પ્રસ્થાનત્રયી
2. કાર્ય - કારણભાવ
3. અસત્કાર્યવાદ
4. સૂત્ર, ભાષ્ય અને અધિકરણ સમજાવો.

પ્રશ્ન - 05 એક બે વાક્યોમાં જવાબ લખો. (ગમે તે સાત)

(14)

1. 'સૌકામયત્ત બહુ સ્યાં પ્રજાયેય'નો અર્થબોધ કરો.
2. ચાર પ્રકારના પ્રાણીસમૂહોના નામ જણાવો.
3. આપ્તકામઃ કોને કહેવાય ?
4. સ્વામિભૃત્યન્યાયની વ્યાખ્યા આપો.
5. 'જીવો બ્રહ્મૈવ નાપરઃ' દ્વારા શું કહેવામાં આવ્યું છે ?
6. પ્રધાનમલ્લ ન્યાય દ્વારા શંકરાચાર્ય શું સિદ્ધ કરવા ઈચ્છે છે ?
7. અસત્કાર્યવાદનો પરિહાર કરતાં ભાષ્યકારે આપેલી દલીલ જણાવો.
8. વેદાન્ત વાક્યો એટલે શું ? તેનું પ્રયોજન જણાવો ?
9. બ્રહ્મચર્ય કોને કહેવાય છે ?
10. જગત્ બ્રહ્મનું વિવર્ત કેવી રીતે છે ?